

بیانیه هیئت داوران جشنواره‌ی کتابهای تصویری داستانی

(آثار تألیفی منتشرشده در سالهای ۱۳۹۰-۱۳۵۷)

مرکز مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز

مقدمه: نتایج جشنواره‌ی کتابهای تصویری داستانی برخاسته از بخشی از طرح «تدوین دانشنامه‌ی موضوعی ادبیات کودک ایران» است. گروه کتابهای تصویری مرکز مطالعات طی بررسی ۴ ساله‌ی آثار منتشرشده در سالهای ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۰ و طبقه‌بندی آنها در گروه‌های عالی، بسیار خوب، خوب، متوسط و بیرون از فهرست، مجموعه‌ای از آثار و هنرمندان و ناشران کتابهای تصویری را که بر مبنای ملاکهای گروه برگزیده‌اند به پژوهشگران، آموزگاران، خانواده‌ها و همه دست‌اندرکاران ادبیات کودک ایران معرفی می‌کند. نتایج این بخش از تحقیق در آینده در قالب کتابی با عنوان «کتابشناسی توصیفی تحلیلی کتابهای تصویری داستانی ایران (سالهای ۱۳۵۷-۱۳۹۰)» منتشر خواهد شد. لازم به یادآوری است که کتابهای بررسی شده تنها دربرگیرنده‌ی آثار تألیفی هستند و شامل کتابهای بازنویسی، بازآفرینی و ترجمه نمی‌شوند.

پیش از اعلام نتایج این بررسی، هیئت داوران وظیفه‌ی خود می‌داند نکته‌هایی چند را در پیوند با این پژوهش و جشنواره یادآور شود:

۱. برخی از هنرمندان ارجمند تصویرگر و نویسنده که در قلمرو آثار بازآفرینی و بازنویسی فعال‌تر بوده و آثار بسیار ارزشمندی در این زمینه خلق کرده‌اند به دلیل هدف ویژه‌ی تحقیق حاضر که بر آثار تألیفی محض تأکید داشته از دایره‌ی بررسیهای گروه بیرون مانده‌اند. امیدواریم کار این عزیزان در بررسی‌هایی که گروه کتابهای تصویری در زمینه‌ی بازآفرینی و بازنویسی انجام آن را آغاز کرده مورد توجه و ارزیابی قرار گیرد.
۲. بررسیهای داوران بر مبنای ملاکهایی بوده است که در تحقیقهای پیشین اعضا کشف و تدوین شده بودند. اما این ملاکها در فرایند داوری آثار هر لحظه دگرگونی یافته، ژرف‌تر و بالیده‌تر شده‌اند. به طریقی که گاه ضرورت یافته آثار داوری شده دوباره و گاه چندباره بررسی شوند. این پدیده ویژگی پذیرفته‌ی تحقیقهای کیفی است که با رویکردی پدیدایشی انجام می‌شوند.
۳. حاصل پژوهش یادشده (کتابشناسی توصیفی تحلیلی کتابهای تصویری داستانی ایران) تدوین نظریه و به تبع آن رویکرد گروه کتابهای تصویری بوده است که نخستین مقاله‌ی مستخرج از آن در بخش «دیدگاه» شماره‌ی ۱۱ مجله‌ی مطالعات ادبیات کودک منتشر شده است. تدوین دومین مقاله نیز با

عنوان «دشواریهای تحقیق در کتابهای تصویری داستانی و ملاکهای داوری این آثار» به زودی به پایان رسیده و در اختیار دوستداران قرار خواهد گرفت. بدین ترتیب پژوهش یادشده، که نتایج آن در قالب کتاب در آینده منتشر خواهد شد، جشنواره حاضر که نتایج آن دقایقی دیگر خدمت حاضران محترم تقدیم خواهد شد و مقاله‌هایی که انتشار یافته و انتشار خواهند یافت در مجموع بسته‌ای است که مبنای نظری، رویکرد نقد برخاسته از این مبنا و نتایج حاصل از کاربرد این رویکرد را در اختیار خانواده‌ی ارجمند ادبیات کودک ایران قرار می‌دهد.

۴. این بسته اما باز است. مجموعه‌ای گشوده به روی نقد و بررسی است و تلاشی است در جهت ارتقاء سطح موجود نقد و نظریه‌ی کتابهای تصویری. بنابر این از همه‌ی محققان، منتقدان و صاحب‌نظران ادبیات کودک کشور دعوت می‌شود مقاله‌های منتشر شده از سوی گروه را نقد و برای چاپ به مجله‌ی مطالعات ادبیات کودک ارسال دارند.

۵. برای هیئت داوران مایه‌ی مباهات است که کیفیت آثار بررسی شده و هنرمندی آفرینندگان این آثار به‌ویژه در دهه‌ی اخیر در حدی بوده است که دستمایه‌ی فرابالیدن اندیشه‌ی محققان و تدوین رویکردی مشخص شده است. طبیعی است تا داده‌هایی ارزشمند نباشند بحثهای نظری ژرف امکان‌پذیر نمی‌گردد. بحثهای نظری در هر تحقیق برآمده از موردهایی است که مطالعه و بررسی می‌شوند. این تحقیق نشان می‌دهد که روند آفرینش و تولید کتابهای تصویری در ایران روبه‌رشد، شکوفایی و تحقق کتاب تصویری در معنایی است که کاملاً در عرصه‌ی رقابت جهانی قابل ارائه است.

۶. این رشد بجز تحولات فرهنگی و اجتماعی جاری و قدرت گرفتن صدای کودکان و نوجوانان که بزرگسالان را واداشته به نیازهای آنان پاسخی درخور دهند نشانه‌ی حرکت ناشران به سوی فرهیختگی بیشتر و در نتیجه درکی ژرفتر از ماهیت کتابهای تصویری است. بجز این، دیالوگ هوشمندانه‌ی نویسندگان و تصویرگران با ناشران نیز در گرایش بنگاه‌های تولید و نشر این آثار به سرمایه‌گذاری بیشتر در این قلمرو و میدان دادن بیشتر به هنرمندان این حیطه مؤثر بوده است.

۷. در عین حال با توجه به تنومندی تولید آثار متوسط و در بسیاری موارد کم‌ارزش و با توجه به نهال‌گونه بودن روند اشتیاق آفرین آثار برتر توجه به نقصها و آسیبها ضروری است. مهم‌ترین موردهای آسیب‌رسان به فرابالیدن و شکوفایی این نهال از نظر داوران جشنواره‌ی حاضر از این قرارند:

۷،۱. پرگویی نویسندگان کتابهای تصویری و امکان ندادن به تخیل و اندیشه‌ی تصویرگر برای ورود موفق به گفت‌وگو با روایت واژگانی؛ در نظر نداشتن ماهیت مستقل این آثار در مقام اثری هنری و واحد که حاصل کار مشترک نویسنده، تصویرگر و هنرمندان دیگر است.

۷،۲. غرقه‌شدن تصویرگران در سودای فتح جشنواره‌ها و بی‌توجهی یا کم‌توجهی ایشان به گفت‌وگو با مخاطب و متن واژگانی؛ ندیدن کتاب تصویری به مثابه اثری هنری و یگانه و شیفتگی ایشان در به‌کارگیری سبکها و روشهای دور از سلیقه و درک مخاطب و نیز گفت‌وگو گریز نسبت به متن واژگانی.

۷،۳. پرورده نبودن دیدگاه فلسفی، اجتماعی، و روانشناسیک آفرینندگان آثار.

۷،۴. گرایش هنرمندان آفریننده‌ی اثر به پاسخگویی به نیازهای خویش و نه به نیازهای کودکان و نوجوانان.

۷،۵. اهمیت ندادن ناشران به کار گروهی مورد نیاز برای خلق کتابهای تصویری. متأسفانه هنوز آثار بسیاری وجود دارند که بدون مدیریت هنری تولید می‌شوند یا صفحه‌آرا و ویراستار ندارند. حضور نامهای مدیر هنری، صفحه‌آرا، ویراستار و طراح گرافیک در صفحه‌ی شناسنامه اثر نشانه‌ی درک ژرف ناشر از فرایند تولید این آثار است.

۸. هرچند تولید کتابهای تصویری داستانی روندی اشتیاق‌آفرین داشته و در طول ۴ دهه به تدریج شاهد خلق آثاری کاملاً قابل رقابت در عرصه‌ی جهانی شده‌ایم متأسفانه در زمینه‌ی نقد هنوز در آغاز راهیم و در قلمرو کتاب نیز هرچند آثار سودمندی تألیف شده اما هنوز برای رسیدن به آستانه‌ی رقابت با آثار همانند جهانی به کوشش‌های بیشتری نیازمندیم. از این رو هیئت داوران هیچ مقاله و کتابی را در این زمینه در شمار نامزدهای خود معرفی نکرده است. داوران امیدوارند در آینده در فهرست اعلام شده‌ی خود شاهد نام منتقدان و مؤلفان آثار برتر در زمینه کتابهای تصویری و همچنین نام ویراستاران و صفحه‌آرایان نیز باشند.

۹. به نظر می‌رسد رشد کتابهای تصویری در مقام اثری هنری و یگانه برای مخاطبان خردسال چشمگیرتر بوده است. این نکته‌ای اشتیاق‌برانگیز است. در عین حال شایسته است تأکید شود که گروه‌های سنی بالاتر به ویژه نوجوانان نیز نیاز به چنین آثاری دارند و رمان یا داستانهای کوتاه نمی‌تواند تنها خواندنی مناسب برای آنان باشد.

۱۰. این نکته نیز هر چند بدیهی اما یادآوری آن ضروری است که نتیجه‌ی اعلام شده از سوی هیئت داوران نسبی و وابسته به نوع دیدگاه و رویکرد آنان است و طبیعی است که تحقیقاتی دیگر و

رویکردهای دیگر ممکن است به نتیجه‌هایی دیگر و ارزشیابی‌هایی دیگر برسند. همچنان که کتاب تصویری داستانی عرصه‌ی تجلی و رشد صداهاى گوناگون است تحقیق و نظریه‌سازی در این قلمرو نیز نیازمند حضور صداهاى گوناگون و سپس گفت‌وگوی مدام میان این صداها است. بنابر این هیئت داوران ضمن ارج نهادن بسیار بر کوشش‌های شایسته‌ی همه‌ی نویسندگان، تصویرگران، مدیران هنری، طراحان گرافیک، و دیگر هنرمندان و همچنین تمام ناشران ارجمندی که در راه تولید کتابهایی زیبا، خواندنی و پرورش دهنده‌ی ذوق، اندیشه و شخصیت کودکان پایدارانه گام برداشته‌اند منتخبان خود را به شرحی که اعلام می‌شود معرفی می‌کنند.

هیئت داوران جشنواره‌ی کتابهای تصویری داستانی: لاله آتشی، مرتضی خسرونژاد، فریبا خوشبخت، سودابه شکرالله‌زاده، فاطمه فرنی، عطیه فیروزمند، سمانه قاسمی، گلبو مهاجر

اردیبهشت ۱۳۹۵